

Z Á Ř Í 2 0 1 6

ROMANOVODI

R O M S K Á D U Š E | CENA 20KČ

ROMOVÉ A SPORT

TÉMA

MŮJ
NEJVĚTŠÍ
HRDINA JE
TÁTA

HOKEJISTA DOMINIK
LAKATOS

FOTBAL
OLYMPIÁDA
BOX

FRANCES
PŘEVOROVÁ

PŘÍBĚH TANEČNICE

Potřebujete doučování nebo hledáte stáž?

Romský stipendijní program pro studenty SŠ a VOŠ není jen o stipendiu!

POMŮŽEME VÁM

**Více se dozvíte na WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ
nebo na jitka.votavova@romea.cz
a +420 257 329 667**

Stipendium pro romské studenty a studentky středních škol
a vyšších odborných škol (stipendium organizace ROMEA)

THE VELUX FOUNDATIONS
VILLUM FONDEN & VELUX FONDEN

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

**Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte
o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?**

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost, i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

**OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200Kč**

facebook.com/romanovodi, facebook.com/sdruzeniromea

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

EDITORIAL

Když před malého Dominika postavili hokejku a míč, vybral si hokejku a už se jí nepustil. Dnes má Dominik Lakatoš, nejslavnější romský hokejista zvaný „Laky“, kromě úspěšného působení v týmu libereckých Bílých Tygrů na kontě první zkušenosti s dresem národního juniorského mužstva a ocenění za nejlepšího nováčka extraligy. „Pravidelný trénink, a to nejen na ledě, ale i třeba v posilovně, je hodně důležitý, ale zapotřebí je i nějaký talent a vztah k tomu sportu. Musíte ho mít rád,“ říká v rozhovoru na stránkách 5-7 devatenáctiletý sympaťák.

Záříjové Romano vodi se zaměřilo na romské sportovce. Ať už jde o vrcholový sport, „okresní přebor“, nebo úplné začátečníky, kromě „mít rád“ má mnoho z jejich příběhů ještě další společné motivy: vůli, dřinu, fair play, ale i radost. A to nejen z výsledků a medailí – mnozí zkušený matadoři se po ukončení své aktivní kariéry stávají trenéry a věnují se dětem. Vedle cvičení a smysluplného trávení volného času jde často o pomocnou ruku těm, které by jinak pohltila ulice.

„Chodí k nám děti české, ukrajinské, pákistánské, romské. Držíme se toho, abychom byli skutečně nízkoprahoví a otevření co nejširší skupině lidí. Takhle jsem to vždycky chtěl,“ říká Jan Balog, který je sám juniorským mistrem republiky v boxu z roku 1985, o svém vlastním box klubu Palaestra (v překladu bojiště či cvičiště).

V čísle se dočtete o Romech – olympionících a vrcholových profesionálech ve svých disciplínách ve světě i u nás, Gyulla Banga Vám přiblíží romskou fotbalovou scénu, rubrika „profil“ boxera a jmenovce Jana Baloga, „příběh“ pak mladou talentovanou tanečnicí Frances Převorovou. Pohled sportovce – trenéra popisuje v komentáři Edmund Balog a objektivem fotografa nahlédnete ve fotoreportáži do žižkovské boxéry Stanislava Tišera. Nezapomněli jsme ani na romštinu – která lingvistická kategorie v romštině odpovídá pohybu se dozvíte v pravidelné rubrice Viktora Elšíka.

Přeji vám zajímavé čtení, milí čtenáři!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 9/2016

3 Obsah / Editorial

4 Dobrý sportovec, dobrý člověk
Komentář
Edmund Balog

5 – 7 Můj největší hrdina je táta
Rozhovor s Dominikem Lakatošem
Adéla Gálová

8 – 11 Romští sportovci: Boxerský ring, balet i činky /
Romane športovca: Bokserskoringos,
o baletos o činky
Téma: Romové a sport
Jana Baudyšová

12 – 13 Box mě toho naučil hodně
Profil boxera Jana Baloga
Ivan Kandrác

14 – 15 Romové v dějinách sportu: od politických
čachrů k olympijským vrcholům / O Roma andre
športovo historia: le politicke špekulantestar dži
kijo olimpijska avrikhelibena
Téma: Romové a sport
Renata Kováčová

16 – 17 Děčínská kauza vyšuměla, fotbal se hraje dál
Téma: Romové a sport
Gyulla Banga

18 – 19 Fotoreport
Fotoreport
Jana Baudyšová

20 Setkání romských stipendistů: přátelství,
křehkost a barbarsky něžné divadlo
Reportáž
Adéla Gálová

21 Tancuji, abych vítězila
Příběh tanečnice Frances Převorové
Lenka Jandáková

22 Refew vydal mixtape OFIKO pod novým
labelem Blakkwood
Kultura
Inka Jurková

23 Romská slovesa pohybu: „dej útek!“ i „vyšlý nahoru“
Lav pal o lav – rubrika o romštině
Viktor Elšík

Foto na přední obálce: Dominik Lakatoš (Petr Zewlakk Vrabec), foto na zadní obálce: Patrik Krosčen (Rostislav Mžík) / Vychází 29. 9. 2016

Číslo: 9 / 2016
Ročník: XIII
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory
Ministerstva kultury ČR.

Adresa redakce:
ROME A, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987

E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz

Šéfredaktorka:
Jana Baudyšová
Editorka:
Adéla Gálová
Internetové vydání:
Zdeněk Ryšavý
Jazykové korektury:
Lenka Jandáková

Překlady do romského
jazyka:
Eva Danišová
Grafika:
Bantu Design s. r. o.
Inzerce:
Zdeněk Ryšavý
Předplatné:
romanovodi@romea.cz
Osvit a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.
Distribuce:
Dub, s. r. o.
Periodicita magazínu:
10x ročně
Registrační číslo MK ČR:
E 14163

DOBŘÝ SPORTOVEC, DOBŘÝ ČLOVĚK

Edmund Balog, Foto: Archiv Edmunda Baloga

Bojový sport pro mě reprezentuje mnohé: od disciplíny a vůle až po schopnost uznání autority. Trénování tohoto sportu považuji za smysluplnou práci, která udržuje mysl i tělo v rovnováze. Jakmile se někdo rozhodne a „přičichne“ k bojovému sportu, nemůže udělat špatnou zkušenost. Jsem toho názoru, že každá zkušenost člověka posílí. Kdyby člověk nezažíval nejrůznější zvraty, nikdy by nepoznal, čeho si má vážit.

Bojový sport je jakýmsi zrcadlem, které odráží veškeré dění našeho vnitřního já. Pokud k němu přistupujeme z této výchozí pozice, naučíme se lépe chápat a vnímat své podvědomí. Člověk-sportovec poznává své silné a slabé stránky a začíná na sobě postupně pracovat. Začne se učit odříkání a snáze se smířovat s tím, že některé věci nelze zvládnout hned.

Každý sportovec se také musí naučit vytrvalosti a zodpovědnosti. S tím jde ruku v ruce poznání, že vnitřní přesvědčení dokáže člověka ovlivnit i fyzicky. „Na tohle nemáš, tohle nevládneš!“ – kolikrát zní tyhle a jim podobné věty sportovcům v hlavě. Velká většina však pochybnosti překoná a zjistí, že důležitější než boj proti soupeři je boj s vlastní nejistotou.

Sport obecně a bojové sporty, jako je box, kickbox nebo MMA, představují příležitost zejména pro mladé chlapce z tzv. sociálního dna, kteří nemají moc možností se uplatnit. Mimořádně důležitá je též osobnost trenéra, který by měl u svého svěřence bedlivě pozorovat veškeré změny během jeho sportovního růstu, uměl ho ocenit a podržet v krizových situacích. Zároveň by měl hlídat i to, aby sportovci nepřerostli případný úspěch přes hlavu. Role trenéra spočívá i v tom, udržet si se sportovcem vztah učitele a žáka. Kdykoli sportovec ucítí, že prochází nějakou změnou, měl by to s trenérem řešit. Já osobně jsem měl to štěstí, že jsem svého duchovního trenéra našel.

Tehdy, na vrcholu své kariéry, v době, kdy jsem byl v nejlepší formě, jsem onemocněl. Dostal jsem šanci zažít situaci, kdy je člověk pohybově omezen, nemůže chodit, běhat, natož boxovat. V takových chvílích pociťuje

člověk zoufalství z toho, že není bez cizí pomoci schopen dojít ani do obchodu. Má pocit, že všechno, o co až dosud usiloval, bylo k ničemu. Postupně mi ale docházelo, že právě věřit i v těch nejtěžších chvílích ve vlastní schopnosti, je to nejdůležitější, co může člověku bojové umění dát. Ukázalo mi i to, jak se mám s nemocí vyrovnat a bojovat dál.

Časem jsem si zkrátka ověřil, že smyslem toho, že člověk onemocní, bývá často nalezení dosud nepoznané pokory.

Pakliže jsme tedy v roli těch, kdo vedou děti, ukazujeme jim nejen to, jak mají být dobrými sportovci, ale i jak být dobrými lidmi. Vedme je k tomu, jak se co nejlépe vypořádat s životními nástrahami, i k tomu, aby samy pomáhaly a podaly pomocnou ruku lidem v nouzi. Za překážky pak budme vděční, protože právě díky nim dokážeme zvládat těžké situace lépe než ti, kdo je nepoznali. Taková zkušenost se nedá vyvážit ani penězi, ani zlatem.

●

MŮJ NEJVĚTŠÍ HRDINA JE TÁTA

Adéla Gálová, Foto: Petr Zewlakk Vrabec

S Dominikem Lakatošem jsme se setkali přímo na zimním stadionu liberecké Tipsport Arény. Dorazil rovnou z posilovny, spokojený po vítězném zápasu proti Plzni z předchozího dne. „Rozhovory už mám nacvičené, stejně odpovídám pořád na to samé dokola,“ svěruje se s úsměvem, který mu nezmizí z tváře po celou dobu našeho povídání. Přes své mládí působí Dominik jako klidný, rozvázný kluk, který napíná veškerou energii, která z něj přímo číší, k hlavní náplni svého života, kterou je jeho milovaný hokej. I když se pokouším položit mu otázky směřující mimo sport, vidím, že se mu do společenských témat příliš nechce. Stejně tak ho příliš nezajímají ani složitosti týkající se etnické identity. Není se vlastně čemu divit; když se nad tím zamyslím, dojde mi, že sportovec jako on tráví většinu svého života v jakési sociální bublině, kde záleží především na tom, jaké výkony člověk podává a kde se příslušnost k etniku příliš neřeší. Přestože tedy Dominik své romství ani v nejmenším nepopírá, do delšího vyprávění o něm se mu příliš nechce. Oči mu svítí zejména tehdy, když se mluví o sportu.

Jaká máte jako loňští mistři očekávání od letošní sezóny? Vyhráli jste extraligu, týmu se mimořádně dařilo. Zároveň jste byl vyhlášen nováčkem sezóny. Co očekáváte sám od sebe?

Očekávání máme všichni samozřejmě vždycky nejvyšší. Štěstí je vrtkavé,

ale my jsme loni fakticky bodovali a pochopitelně celý tým doufá v to, že to zopakujeme i letos. Já bych si sám pro sebe přál hlavně to, aby se mi konečně povedlo to tam vsadit, protože ať se snažím sebevíc, letos se mi zatím ještě nezadařilo.

V kariéře vrcholového sportovce hraje odjakživa důležitou roli podpora a maximální nasazení celé rodiny. Jak jste to měli zařízené u vás?

Mě ke sportu přivedl dědeček, pak se samozřejmě angažovala celá rodina. Musím jim hrozně moc poděkovat,

dělali pro mě všechno, co mohli. Od malička mě doprovázeli na všechny tréninky, podporovali mě oba, máma i táta. Své plány musela kvůli mně přizpůsobovat i moje ségra, která teď studuje, ale občas pořád jezdí na mé zápasy. Do Liberce jsem přijel ve 12 letech, naši jsou ale původně z Kolína. Přesto za mnou dodneška jezdí, kdykoli to jde, a když mám zápas, přespí u mě doma.

U sportu se hodně mluvívá o poměru talentu a píle, drilu, každodenní dřiny. Jak to bylo u vás? Myslíte si, že je oboje stejně důležité?

Tak já znám ze svého okolí různé případy – lidi, kteří to zkoušeli „protlačit“ jenom vůlí a tréninkem. Pokud vám ale nejde třeba bruslení, je jasné, že i když budete dřít sebevíc, špičkový hokejista z vás asi nebude. Můžu vám k tomu tedy říct jen to, co se dá očekávat: pravidelný trénink, a to nejen na ledě, ale i třeba v posilovně, je hodně důležitý, ale zapotřebí je i nějaký talent a vztah k tomu sportu. Musíte ho mít rád. Já jsem na ledě každý den, včetně víkendů. Jen výjimečně si vezmu „day off“.

V dětství vás údajně postavili před hokejku a míč a dali vám vybrat. Nelitujete někdy toho, že jste si zvolil právě hokej? Napadlo vás třeba někdy, co byste mohl dělat, kdybyste se hokejem neživil?

Nelitoval jsem toho nikdy, je to můj celý život. Už jako malý žáček jsem sedával právě tady, kde teď děláme rozhovor, v rohu a fandil. Nedokážu si představit, že bych dělal cokoli jiného, a i táta se mi směje, že neumím držet ani lopatu a jako dělník bych se neuživil. (směje

se) Hokejem jednoduše žiju.

V některých rozhovorech se vás dříve ptali na vaše romství. U vás v rodině jste romštinu slýchal? Máte „olašské“ příjmení – mluvilo se u vás některým z dialektů?

Já to upřímně řečeno moc neřeším. Soustředím se opravdu spíš na ten hokej. Víím, že táta romsky uměl, ale ani nevím, jestli to byla olašská romština nebo jiná, protože na nás děti tak nikdy nemluvil. A ani jsem mezi Romy nevyrostal.

Pro mnohé Romy můžete být jako stoupající sportovní hvězda dnes už vzorem. Měl jste vy sám někoho takového mezi dalšími Romy?

Bohužel se musím přiznat, že z romských sportovců nikoho moc neznám. Víím, že jsou úspěšní třeba v boxu, ale konkrétně jsem se o to nikdy nezajímal. Co se ale romských vzorů týče, nevím, jestli to sem patří, ale můj obrovský vzor byl vždycky můj táta. Z neromských sportovců pak samozřejmě Jaromír Jágr.

Jste nejspíš na počátku skvělé kariéry. Pomýšlíte na zahraničí, třeba na NHL? Vzděláváte se kvůli tomu speciálně třeba v jazycích?

Na všech školách jsem dělal angličtinu, ale co si budeme povídat, víte, jaká tady úroveň výuky často je. Takže jsem zatím získal jenom úplné základy, k nejdůležitější domluvě. Teď ale na své angličtině pracuju dál, беру hodiny a doufám, že se ji naučím pořádně. A NHL by se mi samozřejmě líbilo. (směje se)

Máte při své vytíženosti čas i na nějaký soukromý život? Jak obvykle relaxujete?

Chodím do posilovny, dělal jsem kdysi i bojový sport. Jinak ale, když mám náhodou jeden den volna, nedělám prostě vůbec nic. To je pro mě absolutní luxus. To znamená, že jsem doma a hraju třeba playstation. A pak se z vedlejšího pokoje občas ozve:

„Ježíš, ty už zase hraješ?!“ Mám totiž přítelkyni, která je na moje hektické tempo naštěstí zvyklá. Respektive, nic jiného jí nezbývá. A taky máme společného pejska a starost o něj zabere překvapivě spoustu času. (směje se)

Přinesly vám úspěch a s ním spjatá sláva i nějaké negativní reakce? Třeba závist okolí?

Já se snažím tyhle věci vytěšňovat. Ano, určitě se objevilo pár lidí, kteří si nejspíš něco řeší, ale naštěstí se to odehrává za mými zády. S přímými reakcemi takového druhu moc zkušeností nemám, a ani bych to neřešil. Rozhodně to ale není tak, že bych byl třeba zaplavený nějakými hnusnými maily nebo vzkazy.

Ve sportu jsou oblíbené nejrůznější rituály, maskoti, pověřivost. Máte něco takového?

Tak to samozřejmě mám, svoje věci, které si říkám třeba před zápasem. Ale s tím jsem se ještě nikdy nikomu nesvěřil, a pověřivý jsem, takže si myslím, že by se to ani říkat nemělo, aby se to „nezakřiklo“. Věřím, že tyhle věci fungují, nicméně třeba maskota žádného nemám. Mám jeden řetízek na krku, od táty, který vůbec nikdy nesundávám, ani při zápase. Plus pak mám ještě svoje kěrky, které pro mě mají osobní význam. Několik na ruce a jednu ještě na noze.

Myslíte si, že by se veřejně známé osobnosti měly vyjadřovat třeba k politickým událostem? Jste si vědom toho, že byste třeba svými postoji mohl ovlivnit mladé lidi, kteří k vám vzhlížejí?

Tyhle věci jdou bohužel mimo mě. O politiku se příliš nezajímám, jenom občas něco zaregistruju, ale necítím se v ní dostatečně zběhlý, abych ji komentoval. Myslím si, že by se k tomu měli vyjadřovat lidi, kteří tomu rozumí, takže třeba politické vedení a lídři. Nebylo by mi příjemné, kdybych třeba plácl nějakou pitomost o něčem, v čem se pořádně nevyznám. Patřím k těm, kdo se soustředí v první řadě na své věci, což je v mém případě hokej.

Takže jste třeba ani nezaznamenal nedávný případ s ministrem Babišem, který na návštěvě Romů ve Varnsdorfu prohlásil, že bývalý romský koncentrační tábor v Letech u Písku byl pracovním táborem pro ty, kdo pracovat nechťeli?

Ne, o tom jsem neslyšel. Ale i kdybych si o tom výroku myslel cokoli, je to jeho názor a na ten má právo každý.

Pěstuje si Liberec nějakou „líheň“ mladých talentů? Existuje u vás něco jako sportovní akademie?

Hned vedle nás je základní škola, se kterou spolupracujeme. Je to paráda, mladí kluci, co hrajou za Bílé Tygry, to mají blízko. Škola je přímo zaměřená na lední hokej a krasobruslení. Pokud víím, tak kluci mají i speciálně upravený rozvrh a jsou celkově podporováni – jejich učitelé třeba spolupracují s našimi trenéry. ●

DOMINIK LAKATOŠ (1997)
je hokejový útočník. Jde o prvního romského hráče v české hokejové reprezentaci. Od svých 12 let hraje za liberecký klub Bílí Tygři, od loňské sezóny v extralize. Za své dosavadní výkony byl vyhlášen Nováčkem sezóny a Juniorem roku. Narodil se v Kolíně, v romsko-české rodině, má ještě jednoho sourozence. Žije v Liberci.

ROMŠTÍ SPORTOVCI: BOXERSKÝ RING, BALET I ČINKY

Jana Baudyšová, Foto: Archiv redakce

Hokej, fotbal, gymnastika, balet, krasobruslení nebo třeba kulturistika – sportovní disciplíny, ve kterých můžete potkat romské sportovce. Pravděpodobně nejvíc se jich věnuje boxu a dalším bojovým uměním. Zlí jazykové se občas nechávají slyšet, že se tak jen „vychovávají další rváči“. Kdyby se však podívali blíže, zjistili by, jak moc daleko jsou od pravdy. Mezi psaná i nepsaná pravidla totiž kromě disciplíny těla i ducha a respektu k druhým patří i pravidlo fair play.

ROMOVÉ V RINGU

Není nutné být odborníkem na sport, aby se člověk čas od času setkal se jmény slavných romských boxerů. Miroslav Šándor, Ľudovít Plachetka a Pavol Polakovič reprezentovali (Šándor Československo, druzí dva jmenovaní Českou republiku – více v článku o vrcholovém sportu na str. 14) na olympiádě. Miroslav Toráč nebo Stanislav Tišer takové štěstí neměli – start na olympiádě jim překazil politický bojkot. Ke známým československým boxerům patří také Arnošt Ikri, Tibor Rafael – nejlepší boxer České republiky v letech 1993–94, slovenský reprezentant na olympiádě v Atlantě v roce 1996 a osminásobný mistr Slovenska Peter Baláž nebo Rudolf Didy, který na mistrovství Evropy juniorů získal v roce 1997 třetí místo pro Slovensko.

Ani po ukončení aktivní kariéry však mnozí boxeři nevěší rukavice na hřebík – často dál působí jako trenéři.

Jako pomocnou ruku pro děti a mladé lidi, kteří se v životě potýkají s různými situacemi, založil svůj boxerský klub Palaestra v Praze na Novém Městě i juniorský mistr republiky z roku 1985 Jan Balog. Jak sám říká, vychází z toho, co sám zažil a co od společnosti a lidí kolem sebe dostal. „Teď to jenom vracím. Prošla tudy spousta romských dětí, ale nezaměřujeme se jenom na ně. Jsme sociální služba, „nizkoprah“, může sem přijít kdokoli z ulice,“ říká.

Na podobném principu funguje i Boxing club Poruba Miroslava Toráče, který navštěvují zájemci různých věkových kategorií i různého etnického a sociálního zázemí. Klub SK Ares v Karviné, který založil Edmund Balog se svým synem stejného jména – Edmundem Balogem mladším, pětinasobným účastníkem mistrovství světa, ze kterých si odnesl dvě bronzové medaile – se nezaměřuje pouze na box, ale i na další druhy bojových umění. Spolu s ním trénuje děti a mládež kickboxer Lukrecius Chang, známý i jako rapper.

Mnoho romských sportovců také prošlo armádním boxerským klubem

TJ Dukla Olomouc, který v roce 1984 založil olympijský vítěz Julius Torma. V současnosti klub existuje jako občanské sdružení a mezi jeho trenéry patří také Antonín Hauer – mistr České socialistické republiky v kategorii mladšího dorostu z roku 1984 – nebo Alexander Bögi, který po skončení vojenské služby zůstal v Dukle jako trenér dodnes. „Každý rok tu bylo kolem čtyř až pěti talentovaných Romů, kteří byli juniorští mistři Československa nebo mistři Slovenské republiky,“ vzpomíná v dokumentu „Svět bez hranic. Romové a sport. Muzea romské kultury a jmenuje třeba Štefana Ciroka z Bratislavy.

Plnění snů, disciplína i pokora.

Na mladé talenty se zaměřili také bratři Josef Baier a Ladislav Gaži působící v Brně. Baier se věnuje především romským dětem v Box klubu Direkt a nadějně sportovce, které objeví, pak předává bratrovi do Box klubu Gaži Brno. Ten se díky vynikajícím výsledkům stal jedním ze čtyř vrcholových boxerských center u nás. Boxerský oddíl na Slovensku vede i Štefan Sarközy-Amigo, juniorský mistr Československa, dnes působící i jako mezinárodní rozhodčí.

Mezi současné talenty pak bezesporu patří Gažiho odchovanec Ivan Dunka, desetinásobný mistr ČR v boxu, třináctiletý Patrik Krosčén z Bohumína – majitel hned tří medailí z mistrovství světa 2015 v bojových sportech – nebo ostravský Václav Sívák, naděje thajského boxu.

OD KOPAČEK PŘES BALET K ČINKÁM

„Sportuji od malička a sport pro mě znamená životní styl, plnění snů, disciplínu i pokoru. Fotbal je koníček, ze kterého se stala moje práce. Znamená pro mě i cestování. Obětoval jsem mu všechno a pomalu se mi to začíná vracet,“ přibližuje své motivace útočník fotbalového klubu FC MAS Tábořsko David Surmaj, který si už

zahrál i v dresu českých reprezentantů do 20 let (fotbalu se podrobněji věnuje článek na str. 16–17). Zkušenost s národním juniorským týmem má i nejslavnější romský hokejista Dominik Lakatoš.

Podobně ke sportu přistupuje i zástupkyně něžnější disciplíny – baletka Bibiana Poláková. „Vnímám balet nejen jako zábavu, ale i jako práci a tuto práci chci dělat dobře,“ svěčila se před časem absolventka Janáčkovy konzervatoře v Ostravě. Zrovna v tanečních disciplínách nejspíše romští zástupci málokoho překvapí – připomeňme si za všechny tanečníka a choreografa Michala Šaraye.

V „tanci na ledu“ zazářila i krasobruslařka Helena Holubová – za žáky získala třetí a první místo na Mistrovství ČR a na Mezinárodní krasobruslařské soutěži Grand Prix si vybruslila stříbrnou medaili. Danu Beránkovou, rozenou Gažiovou, potkal podobný osud jako boxery Tišera a Toráče – plány na reprezentaci v gymnastice na olympiádě jí v roce 1984 překazila politika. Gymnastika láká romskou mládež i dnes, a to už od nejútlejšího věku.

Od malička se sportu věnovala také tenistka Romana Dudušová, která svého času zářila na kurtech v kategoriích mladších i starších žákyň, později i v „dospělé“ ženské. Úspěchy slaví i romští kulturisté – Nikol Kešelová, Milan Virága nebo René Gorol.

O pevné vůli, motivaci a dřině vypovídá také příběh téměř nevidomého Marka Moflára, jednoho z nejúspěšnějších současných paracyklistů na světě. Se svým „pilotem“ Jiřím Chybou dokázal jako jediný amatérský tým konkurovat profesionálním soupeřům ve světovém žebříčku. Kondici si udržuje i běžeckými závody, ty náročné typu „Spartan Race“ nevyjímaje. „Mým snem je nominace na paralympiádu. A získat tu placku – někdy,“ přeje si šestadvacetiletý sportovec.

ROMANE ŠPORTOVCA: BOKSERSKO RINGOS, O BALETOS O ČINKI

Jana Baudyšová, Foto: Redakčno archiv

O hokejis, o fotbalis, e gimnastika, o baletos, šukar kheliben pro korčuľi, či e kulturistiika – športovo disciplini, kaj šaj dikhen romane športovcen. Šaj avel, hoj nekhbuter hin o boksera the ole, so keren maribnaskere džanibena (bojové umění). Ko hin rušlo, phenel, hoj pen avka ľikeren avri ča o „bitkara“. Te bi dikhenas feder, džanenas bi, hoj oda nane čačipen. Andro reguli save hine irimen the ola, so irimen nane hin e disciplina, rešpektos ko aver manuša the paťivalo športovo mariben (fair play).

O ROMA ANDRO RINGOS

Nakampel te avel odborņikos pro športos, te šunen pal ašunde romane boksera. Miroslav Šándor, Ļudovít Plachetka the o Pavol Polakovič has andre reprezentacija (O Šándor vaš e Československo, aver duj džene vaš o Čechi - buter andre lekh pal profesionalno športos pre sera 14) pre olimpiada. O Miroslav Toráč abo o Stanislav Tišer pen pre olimpiada nadochudle bo len astardā politicko bojkotos. Maškar ašunde československa boksera tiš peren o Arnošt Ikri, Tibor Rafael - nekfeder bokseris andre Československo andro berša 1993 - 94. slovensko reprezentantos pre olimpiada andre Atlanta andro berš 1996 savo kheldā avri ochtovar o titulos sar mistr Slovenska o Peter Baláž, abo o Rudolf Didy, savo kheldā avri andro berš 1997 trito than vaš e Slovensko, sar has juniorsko mistrovstvoss andre Evropa.

Buter boksera pal e športovo kariera
na figinen o rukavički pro karfin - chuden
te kerel le treneren.

O vast kamelas te del le čhavorenge
the terne manuŝenge save pen maren
le dživipnaha tiš o Jan Balog, juniorsko
mistros andre republika andro berš
1985, savo phundrada boksersko klubos
Palaestra Prahate pro Nové Město. Sar
korkoro phenel, jov tiš vareso predžidila
the vareso les o manuša dine. „Akana dav
ča pale, so chudl'om. Andro klubos has
but romane čhavore, no nakeras buti ča
lenca. Sam socialno služba, „nizkoprah“
(phundrado vudar), šaj ke amende avel
khatar e ulica ko kamel.“ phenel.

Pre kajso principos hin tiŝ o Boxing klub Poruba Miroslava Toráče, kaj phiren terne, cikne, phureder the hin jekh či hine barvale, čore, abo savi len hin etnicita. O Klubos SK Ares Karvinate, savo phundrađa o Edmund Balog peskere čhaveha, tiŝ les vičinen Edmund Balog – khelđa avri duj metala vaš trito than, has pandžvar pre lumakero mistrovstvos – andro klubos na keren ča o boksos sikhaven the aver marebnaskere džanibena. Jekhetanes leha sikhľarel le čhavoren the terne manuŝen o Lukrecius Chang, prindardo the sar raperis.

But romane športovca tiš has
andro armadno bokstersko klubos TJ

Dukla Olomouc, savo andro berš 1984 phundrađa olimpijsko vitezis o Julius Torma. Andre ala đivesa hin o klubos registrimen sar manušengero sgejlpen u jekh treneris hin tiš o Antonín Hauer – mistros vaš e Československo andre kategorija terne športovca andro berš 1984, či o Alexander Bögi, savo sar has ko slugađa ačila andre Dukla sar treneris dži akana. „Sako berš adaj has vaj štar pandž džene Roma talentoha, save khelde avri či o mistrovstvost vaš e Československo, abo e Slovensko,“ leperel andro dokumentos „Svět bez hranic. O Roma the o športos“ savo kerđa o Muzeumos pal romaňi kultura, u leperel andre the le Štafonos Cirokos Bratislavar.

*Kerav o športos
ciknorestar the
o športos hin miro
štilos sar te dživel.*

Terne talenti rodenas the o phrala Josef Baier the o Ladislav Gaži save has andre Berna. O Baier bajinel nekbuter pal o čhavore andro Box klub Direkt u sar arakhel lače športovcos, ta les bičhavel pal o phral andro Box klub Gaži Brno, kaj hine igen lače športovca u o klubos perel maškar štar nekfeder bokserska centruma andre ČR. Šeralo andro boksersko oddilos pre Slovensko kerel o Štefan Sarközy - Amigo, juniorsko mistros vaš e Československo, savo akana kerel the maškarthemutno rozhodcas.

Maškar talenta save phirenas pro treninki ko Gaži, akana hin o Ivan Dunka, has dešvar mistros ČR andro boksos, deštethrine beršengero Patrik Kroščen Bohuminatar – kheldā avri trin metala pro lumakero mistrovstvos 2015 andro maribnaskere džanibena, abo ostravsko Václav Sivák, savo kerel thajsko boksos.

LE KOPAČKENDAR PREKAL O BALETOS KIJO ČINKI

„Kerav o športos ciknoresar the
o športos hin miro štilos sar te dživel,
džav pal mire sune, hin oda e disciplina
the pativ. O fotbalis hin miro hobi, savo
kerav sar buti. Hin oda predal mande

the o drama. Kerdom vaš o športos savoro, u akana imar chudav the pale,“ phenel savi motivacija les hin o David Surmaj, savo imar bavinelas andro dresos vaš čechika fotbalista andro biš berš (pal o fotbalis irinas pre sera 16 – 17). Savo hin o športos andro čechiko juniorsko timos džanel tiš ašundo romano hokejistas o Dominik Lakatoš. Avka varesar kerel o športos andre šukareder disciplina – e baletka Bibiana Poláková. „Dikhav o baletos sar zabava, u tiš sar e buti the e buti kamav te kerel mištes,“ phendā e absolventka pre Janačkovu konzervatoriju Ostravate. Te džal pal o disciplini andro kheliben, ta ņiko pes načudalinel, hoj len keren o Roma – vaš savore Roma phenas jekh nav Michal Šaray, savo khelel the kerel o choreografia.

Andro „kheľiben pro korčulı“ has igen lachi e Helena Holubovo – vař o řaka chudřa trito the peřřo than pro Mistrovřvı řŘ the pre Mařkarthemutno řuřařa pro korčulı Gtađ Prix chudřa rupuno metalos. E Dana Beránkovo savi ulıřa sar Gařıovo, avka sar o Tiřeris the o Torařis – nařřı geřřa pro olimpijada andro berř 1984 sar gimnastka predal e politika. E gimnastika pes pařısařol terne romane řhavorenge ciknorestar the akana.

Ciknorestar kerelas o športos e tenistka Romana Dudušovo, savi khelelas o tenisos andre kategorija terneder the phureder žakihi, palis tiš sar „bare“ džuvlja. But ašunde hine tiš romane kulturista – Nikol Kelešovo, o Milan Virág abo René Gorol.

Pal zor andro dživipen, motivacija the phari buŋi vakerel tiš e paramisi pal o Marekos Moflaris, savo igen namišto dikhel pro jakha, u hino jekh nekfeder paraciklistos pre luma. Peskere „pilotoha“ savo hin o Jiří Chyba pen džanenenas sar amatera te marel le profesionalne športovcenca. E kondicija zoraŋol the andro phare denašibnaskere zavodi, hin maškar lende the „Spartan Race“. „Miro suno hin e nominacija pre paraolimpiada. The te chudel o metalis – varekana,“ asal bišthešov beršengero športovcos.

BOX MĚ TOHO NAUČIL HODNĚ

Ivan Kandráč, Foto: Archiv Jana Baloga

Dětství strávil po dětských domovech, boxovat ho učila ulice. Dnes je Jan Balog profesionálním boxerem ve střední váze a hrdým Romem, který v tomto sportu reprezentuje Českou republiku na světové úrovni. Momentálně si užívá konce sezóny, což v podstatě znamená, že si nemusí hlídat životosprávu a „střídá váhové kategorie“, jak s úsměvem říká.

Narodil se v Nových Zámkách na jižním Slovensku, od šesti let putoval po dětských domovech. Na své dětství proto nevzpomíná dnes pětatřicetiletý Jan Balog rád: „Nevěděl jsem, kam patřím, jestli někomu chybím. Vánoce s rodinou si pamatuji velice dobře, protože jsem je prožil v rodinném kruhu pouze jednou za celou dobu, co jsem střídal dětské domovy.“

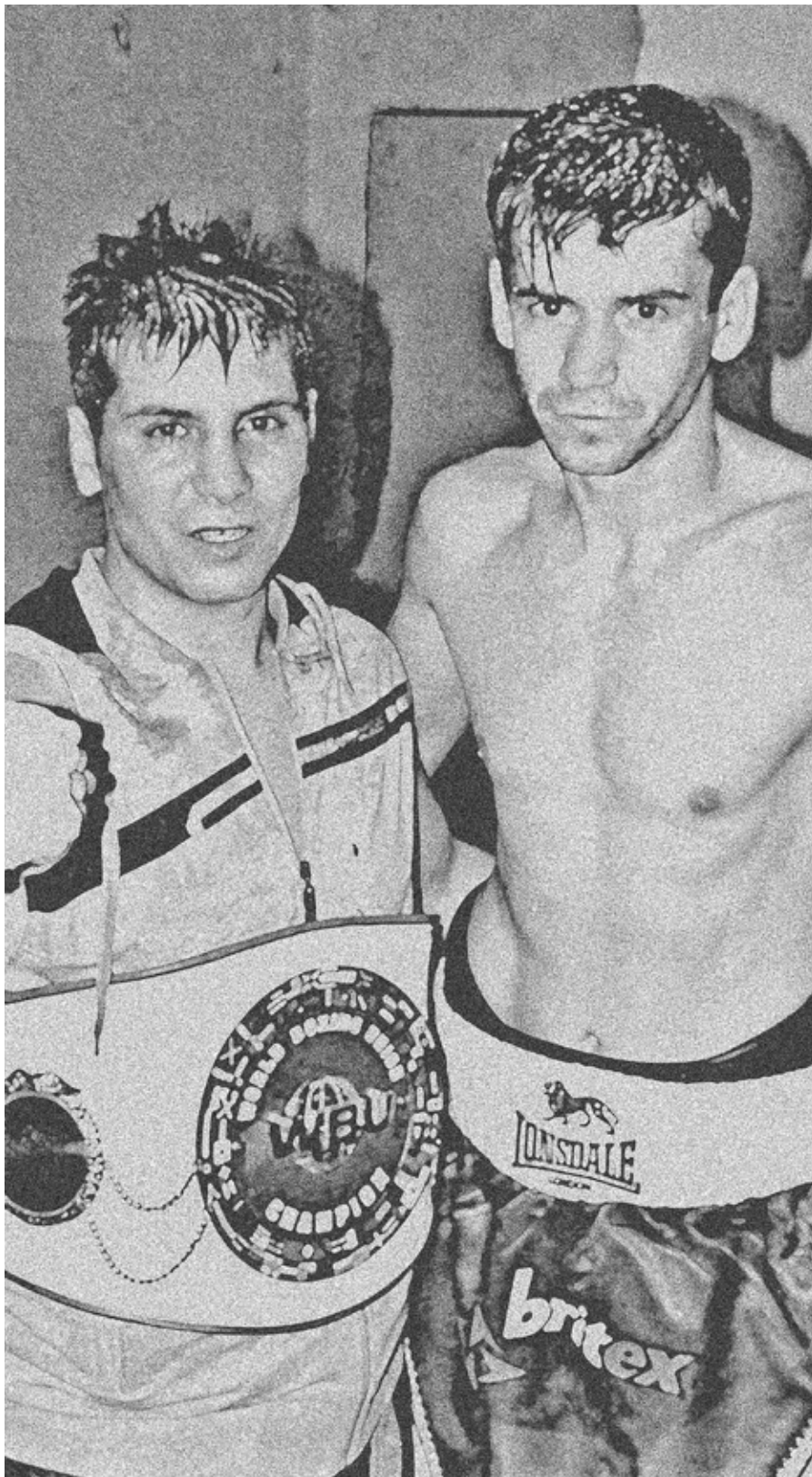
K boxu se dostal ve čtrnácti letech v dětském domově v Dubnici nad Váhom. Na učňáku, kde se učil vyrábět stavební materiály z forem, potkal kamaráda, který boxoval. „Oslovilo mě to natolik, že jsem zdrhal z děcáku, abych mohl být s klukama z venku na tréninku,“ vzpomíná a poznamenává, že když vychovatelé poznali, proč utíká, přestali ho hledat.

Útěky se postupně stupňovaly s tím, jak chtěl být Jan v boxu lepší a lepší. Později začal boxovat v boxerském klubu Jána Zachary, olympijského vítěze z roku 1952. V té době ale ještě nemohl boxovat závodně. Aby mohl jako kluk z děcáku boxovat, musel být volný: „V podstatě jsem byl na útěku z domova,“ vzpomíná, „a nechtěl jsem, aby mě chytli.“

Boxu věnoval všechn svůj čas, jak říká, tréninky mu daly vše podstatné, co v životě potřeboval: „Naučil jsem se respektu, odhodlání, pokoře. V boxu není nic zadarmo. Pouze těžká dřina přinese výsledky. Musíte poznat sám sebe, své limity, umět změnit nastavení, ve kterém, člověk funguje. Není to jen box, ale i filosofie, kterou musí boxer respektovat a učit se celý život.“

NOVÝ DOMOV

Dovršením osmnácti let skončil jeho pobyt v dětském domově a on začal řešit, kde bude žít. Nenapadala ho tenkrát jiná volba než Přerov, město, o kterém věděl pouze to, že v něm

žijí příbuzní z matčiny strany. „Myslel jsem si, že mě jako rodina podrží, opak byl pravdou.“ Ani ne po měsíci od nich radši odešel a začal přespávat u kamarádů a známých. Jediné, co uměl, bylo boxovat, a tak se hned zajímal, jestli je v Přerově boxerský klub. „Jeden z kamarádů, Zdeněk, mě dovedl do boxerského klubu v přerovské sokolovně, který v té době vedl Ladislav Martinčík. Po čtrnáctidenním tréninku jsem nastoupil poprvé do ringu. Láďa mi pomohl i jinak, nabídl mi útočiště u sebe doma a dostal jsem šanci živit se boxováním.“

V té době se totiž ještě mohli boxeři z nižších soutěží ligy nebo junioři potkávat v ringu se soupeři, kteří boxovali vyšší ligu - Interligu. Zápas tak díky tomu sledovali hlavní trenéři nebo prezidenti klubů, kteří, když viděli, že je boxer-junior dobrý, mu nabídli působení ve vyšší nebo první lize.

Tak to bylo i v případě Jana Baloga: „Když se dařilo, tak jsem zůstal v první lize a pak jsem postupoval dál a dál.“ Za největší úspěch v amatérské lize považuje dosažení titulu vicemistra České republiky, a to vícekrát, protože, jak bez hořkosti poznamenává, „vždycky prohrál s tím samým boxerem“. „V amatérských soutěžích jsem boxoval asi deset let. Samozřejmě jsem byl taky reprezentant České republiky, kdy jsem jezdil po celém

světě a po Evropě.“ Když se ohlíží za svými úspěchy i neúspěchy, nejvíce lituje zranění kolene, kvůli kterému se nemohl zúčastnit kvalifikace na mistrovství Evropy.

PROFESIONÁL A TRENÉR

K profesionálnímu boxu ho přivedl Jiří Svačina. „Je to vynikající boxer a můj kamarád,“ říká Jan Balog, který se díky němu seznámil s Lukášem Konečným, jeho současným manažerem. Ten mu domlouvá zápasy v Německu, Anglii nebo Sýrii. Největšího úspěchu v profi boxu dosáhl získáním titulu mistra Evropy WBU (World Boxing Union) za rok 2015. Díky tomu se mu „otevřely“ ringy v Anglii, kde ho nyní zastupuje manažer Derek Waddell.

„Trenéra dělám už tak pět let a zhruba před rokem jsem díky vedení města otevřel klub i tady v Přerově. Moje rodina mě v tom podporuje, manželka vlastně už od začátku,“ rozhovoří se o své další aktivitě. „Vždycky jsem chtěl učit mladé kluky boxu a disciplíně, ale nebyl tady vhodný prostor nebo si to místní nepřáli,“ myslí si a hlavní důvod spatřuje v tom, že se jednalo o Romy: „Nechtěli je pouštět do tělocvičny, měli strach, že se něco stane - že něco rozbijou nebo ukradnou. Nechtěli se s nimi spolčovat, protože se nejspíš báli, že budou box využívat ke rvačkám.“ Jan Balog tak musí stále dokola vysvětlovat, že box není o rvačkách, ale o disciplíně. Ten, kdo neboxuje, to však bohužel nechápe. „Nikdy bych neučil nikoho k agresivitě, box patří do ringu,“ zdůrazňuje.

Ke trenérské spolupráci jej přizvali také v Lipníku nad Bečvou: „Dušan Mirga chtěl pomoci s otevřením boxerského klubu. Ze začátku chodilo poměrně dost mladých, časem však přestali docházet, protože chtěli být hned boxery a nebyli trpěliví.“

JEJICH ÚSPĚCHY MĚ MOTIVUJÍ POKRAČOVAT DÁL

Trpělivost však zřejmě nechybí Martinovi, který stejně jako táta navléká boxerské rukavice. Ve dvanácti

letech se letos stal mistrem republiky kadetů a školní mládeže. Úspěch na mistrovství ČR slavili i další Balogovi svěřenci, které vede v Box klubu Přerov – Marian Kroščen Marian a Pavel Ondič. „Na to, že trénují chvíli, už dosáhli na bronzové medaile,“ chválí je hrdý trenér.

Box ale jeho svěřencům nepřináší jen takováto sportovní ocenění, myslí si. Svě životní zkušenosti chce proto předávat dál. „Lidi mě brali jen jako sportovce, který chce něčeho dosáhnout. Pohled na mě se změnil až v době, kdy jsem začal trénovat děti. Rodiče pochopili, že chci předat to, co jsem se sám naučil, což je respekt, disciplína, sebezpoznání a hlavně dřina. Snažím se, aby kluci chodili pravidelně do školy a dobře se učili, a proto mě rodiče respektují a berou vážně. Aspoň rodiče těch kluků, kteří chodí do klubu,“ poznamená na závěr Jan Balog.

JAN BALOG (1981)

ppochází z Nových Zámků. Je několikanásobným amatérským vicemistrem a profesionálním mistrem ČR, držitelem titulů WBU. Pracoval jako asistent prevence kriminality, v současnosti se věnuje trénování mládeže v Boxing klubu Přerov, kde s rodinou žije.

ROMOVÉ V DĚJINÁCH SPORTU: OD POLITICKÝCH ČACHRŮ K OLYMPIJSKÝM VRCHOLŮM

Renata Kováčová, Foto: Archiv redakce

„Levá, pravá, hák, hák!“ diriguje kluky, ze kterých pot jen stříká, boxer Stanislav Tišer. Zranění, osobní problémy a nakonec i politická situace v Československu mu kdysi znemožnily splnit si olympijský sen. Po skončení profesionální kariéry si tedy vybudoval žižkovský boxerský klub, který se honosí tím, že zde neexistují rasové ani sociální rozdíly.

Tyson Fury.

A právě box patří spolu s gymnastikou ke sportům, ve kterých se v posledních desetiletích romští sportovci uplatnili nejvíce. Vůbec prvním olympionikem, který reprezentoval tehdejší Československo a dostal šanci zúročit tvrdou dřinu a nespočet hodin strávených tréninkem, byl boxer Miroslav Šandor, který se roku 1980 umístil sedmnáctý na olympiádě v Moskvě.

V roce 1984 se do Los Angeles chystal tým československých sportovců, kvůli politickému bojkotu se však nakonec do paměti diváků nezapsal. „Každý vrcholový sportovec extrémně dře a každý má jako cíl olympiádu,“ vzpomíná někdejší gymnastka Dana Gažiová (dnes Beránková), která byla součástí skupiny. „Bylo to absurdní, bylo nám šestnáct a člověk do nějakých politických vztahů vůbec neviděl. Tehdy jsme to oplakali,“ poznamenává a dodává, že rozhodnutí postihlo i další sportovce. Například

boxera Miroslava Toráče, který však na box nezanevřel a dodnes se věnuje mládeži jako úspěšný trenér.

V roce 1996 zamířila do jihoamerické Atlanty i dvoučlenná boxerská výprava, která na olympiádě startovala už za samostatnou Českou republiku. Jejími členy byli Ludovít Plachetka a Pavol Polakovič (9. místo), jehož vzorem byl legendární boxer Muhammad Ali. Polakovič dnes vede k boxu i svého syna, který je rovněž nadějný sportovec.

Do boxerské historie se navždy zapíše zejména romský boxer Tyson Fury, který dokázal porazit legendárního Vladimíra Klička. Fury se narodil předčasně, v šestém měsíci těhotenství, a vážil jen 450 gramů. Lékaři mu nedávali mnoho šancí, přesto z něj vyrostl 206 centimetrů vysoký a 112 kilogramů vážící šampion těžké váhy. Přes veškerou slávu platí dnes zároveň za kontroverzní postavu, zejména s ohledem na jeho sexistické a homofobní výroky.

Romští sportovci však nejsou úspěšní jen v boxu. Současný aktivní krasobruslař Ivan Righini přezdívaný „Gypsy king“ je dnes už trojnásobným mistrem Itálie. Tamní média ho považují za jednu z největších nadějí příštích olympijských her. Hokejka je zase hlavním nástrojem libereckého rodáka Dominika Lakatoše (18), který už navlékl i národní dres a stihl získat cenu pro nejlepšího nováčka sezony. Nebo úspěšný řecko-římský zápasník Milan Adam. Během své sportovní kariéry získal celkem 60 medailí. Od roku 1987 se sportu věnuje jako trenér, jeho svěřenci úspěšně reprezentovali Českou republiku na mistrovstvích

světa a je mezi nimi i několik mistrů republiky. Za své úsilí byl vyhlášen nejlepším trenérem mládeže.

Sport ale bohužel přináší i smutné příběhy. Příkladem za všechny je osud boxera Johanna Trollmanna, který byl mistrem Německa v polotěžké váze. V hitlerovském Německu mu

Stanislav Tišer (vpravo) při tréninku.

byl titul kvůli romskému původu odebrán. „Svůj poslední zápas absolvoval jako karikatura „árijského“ boxera s odbarvenými blond vlasy a napudrovaným obličejem,“ píše v biografické knize Cikánský boxer německá autorka Rike Reiniger. V roce 1943 byl Trollmann, přezdívaný Rukeli, zastřelen v koncentračním táboře.

V současnosti vyrůstá nová generace úspěšných sportovců. Příkladem za všechny je Patrik Kroščen Bohuminatar, jehož otec byl mistrem Evropy v kick-boxu, nebo mladá Frances Převorová, úspěšná juniorská tanečnice latinskoamerických tanců.

●

O ROMA ANDRE ŠPORTOVO HISTORIJA: LE POLITICKE ŠPEKULANTESTAR DŽI KIJO OLIMPIJSKA AVRIKHEL'IBENA

Renata Kováčová, Foto: Redakčno archiv

„Načači, čači, hakos,hakos!“ vičinel pre terne čhave, pal save ča čhord'ol o paňi, o bokseris Stanislav Tišer. Dukh, pharipen andro dživipen u tiš politicko situacija akor andre Československo, kada savoro has došalo, hoj našti gejla pre olimpiada, pal savi džalas suno. Sar pes phandľa leskeri profesionalno kariera, phundrađa žižkovsko boksero klubos, savo hin ašundo oleha, hoj odoj nadikhen pre rasa abo socialno postos.

O boksos jekhetanes la gimnastikaha hine anglune športa, kaj o Roma buterval deš berša pale hine pre anglune thana. Peršo olympionikos, savo has pre olimpiada mek vaš

marde the aver športovca. Jekh lendar has o bokseris Miroslav Toráč, savo pro športos nabisterđa u hin lačno treneris, savo sikhavel terne športovcen.

Andro berš 1996 gejele andre teluňi americko Atlanta duj boksera, save imar džanas vaš e Čechiko republika. Has oda o Ludovít Plachetka the o Pavol Polakovič (9.than), leskero idolis has o bokseris Muhammad Ali. O Polakovič akana sikhavel peskere čhas, savo hino tiš lačno športovcos.

Andre boksero historija imar ačhela irimen o romano bokseris Tyson Fury, savo khelđa avri upral legendarno Vladimir Klička. O Fury uliľa sigeder, andro šovto čhon, has igen ciknoro leskeri vaha has ča 450 gramí. O doktora phenenas, hoj les nane but šanciji pro dživipen. No bariľa lestar murš baro 206 cm, 112 kg pharo šampionos andre phari (bari) vaha. Hino but ašundo, ale tiš kontroverzno, bo varesave leskere lava hine seksistecka the homofobna.

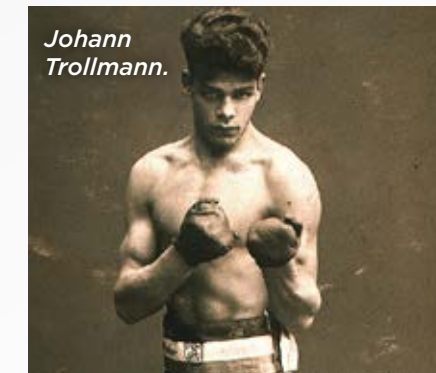
Romane športovca nane lačhe ča andro boksos. Andre ala berša prindardo aktivno korčuľaris o Ivan Righini, vičinen les „Gypsy king“, hin imar trival mistros andre Italija. O media duminen, hoj pre olimpiada so avela, les hin bari šancija. E hokejka hin angluno inštrumentos andro vasta le Dominikoske Lakatošiske (18), savo uliľa Libercate. Imar urďa upre o narodno dresos the chudľa e cena sar nekfeder nevo hračos andre sezona. Abo ašundo grecko-rimsko zapasnikos o Milan Adam. Andre peskeri športovo kariera chudľa 60 metala. Le beršestar

1987 kerel o športos sar treneris, leskere športovci has vaš e Čechiko republika pro Lumakero mistrovstvos the hin maškar lende tiš varesave mistri andre republika. Vaš peskeri buti has avri vičindo sar nekfeder treneris terne manušenca.

O šporos anel tiš igen phare paramisa. Jekh ajsi paramisi hin pal o bokseris Johann Trollman, savo has mistros andre Němciko andre maškarutňi phari vaha. Andro Hitlerovsko Němciko leske o titulos ile vaš oda, hoj has Rom. „Agorutno zapasis khelelas sar karikatura „árijsko“ bokseris barvimen balenca pro parno the parne pudroha pro muj,“ irinel andre biograficko gendí Cikánský boxer němcko autorka Rike Reiniger. Andro berš 1943 has o Trollman, vičinenas les tiš Rukeli, viľindo andro koncentračno taboris.

Akana barol nevi generacija lačhe športovca. Jekh lendar hin o Patrik Kroščen Bohuminatar, savo hin imar šovar mistros andre Evropa andro kick-boksos, abo terňi Frances Převorová, savi hiňi igen lachi andro latinsko-americko khel'iben.

●

Johann Trollmann.

DĚČÍNSKÁ KAUZA VYŠUMĚLA, FOTBAL SE HRAJE DÁL

Gyulla Banga, Foto: Archiv redakce

Fotbalový klub Aver Roma.

Uplynuly dva roky od okamžiku, kdy se děčínský fotbalový klub s názvem Junior Roma Děčín přihlásil do tamní krajské soutěže. Vznikl z toho poprask, který neměl obdoby. Soupeři odmítali nastupovat k zápasům s romskými hráči a raději platili pokuty, do kauzy se tehdy dokonce zapojil vysoký funkcionář fotbalového svazu.

Co se tehdy vlastně stalo? Jak to občas v nižších fotbalových soutěžích bývá, verze jsou dvě. Pravděpodobné je, že sportovcům jednoduše ruply nervy, trochu se mezi sebou postrkali a vznikl z toho zbytečný rozruch. Pokud do někoho strčím nebo ho případně počastuji vulgární nadávkou, není to příliš sportovní chování, o tom není samozřejmě sporu.

Nesmíme však zapomínat ani na to, že jde o poloprofesionální hráče (snad mi tohle označení odpustí) a že během zápasu jsou emoce značně rozjitřené. Zejména v amatérských soutěžích skutečně nejde o žádný výjimečný jev. Kdo sledoval český seriál Okresní přebor a k tomu v mládí někde v podobném mančaftu hrál fotbal, jistě mi potvrdí, že některé scény (například ta, v níž Ondřej Vetchý v roli kapitána mužstva počastoval rozhodčího vulgárními

nadávkami) byly téměř reálné.

Ono by ostatně nebylo ani nutné se dívat na seriál, aby člověk sledoval unfair chování. Stačí zajít párkrát na Spartu, kde například Tomáš Řepka léta obohacoval své příznivce svými „blikanci“. Ani současný úhlavní rival pražského klubu nezůstává pozadu – i plzeňský

hráč Milan Petržela rád „zakopává“ o spoluhráče. A výjimkou nejsou ani světoví top hráči. Diego Maradona kdysi v Barceloně předvedl, že byl také skvělý kickboxer. Pozadu nezůstala ani jiná superstar – Eric Cantona, který by se býval mohl klidně živit i jako karatista. Asi nejslavnějším ze všech se

Přátelské utkání TJ Junior Roma Děčín se švýcarskými diplomaty.

Trenér Aver Roma Vladimír Holub.

stal Zinedine Zidane, který svůj zápas dohrál doslova a do písmene „hlavou“.

Ani jednou jsem ovšem nezažnamenal, že by se kvůli Tomáši Řepkovi vzbouřily proti Spartě všechny týmy. O život se nebál nikdo dokonce ani v momentě, kdy na stadiony mířili neonacističtí rváči v podobě chuligánů.

Děčínský klub byl ostatním trnem v očích ze dvou důvodů. Prvním byl fakt, že ostatní měli pocit, že jsou děčínské „zvyhodňování“ na úkor druhých. Tehdejší šéf klubu dokázal zajistit pro svůj klub pár tisíc korun, a jakmile se to dostalo k sousedním funkcionářům, brali to hned jako velkou křivdu.

A za druhé, pochopitelně: jednalo se o romský mančaft a tenkrát bylo zrovna v kurzu pochodovat ulicemi na protest proti romskému teroru. Všem se náramně hodilo, že klub s takovou pověstí obnovil svou činnost.

Budu upřímný: právě kvůli této kauze jsme se v Romee začali zajímat, zda existují ještě jiné romské kluby, které hrají fotbal v nižších krajských soutěžích. Překvapivě jsme zjistili, že děčínské junioři nejsou jediným „romským“ fotbalovým klubem.

Už v devadesátých letech vznikly fotbalové kluby s převážně romskými fotbalisty v Jihlavě a v Českém Krumlově. Oba s názvem „Roma“. Později je následoval nejúspěšnější mančaft Roma Neratovice a zmiňovaný děčínský tým. Také v mosteckém Chánově uvažovali o tom, že založí vlastní klub, který bude hrát v tamních soutěžích. To se nepovedlo. Tedy, přesněji co se týče A-mužstva.

Mládežnické týmy ovšem fungují, a to perfektně!

Děčínské „junioři“ už dnes nikoho nezajímají. Možná, že kdyby se přejmenovali na FC Al-Roma a nastupovali v turbanech, budili by více pozornosti. Chlapi hrají v okresní soutěži, starší žáci taktéž a žádné problémy pravděpodobně nejsou. Kdyby ano, jistě by o tom věděla celá republika.

Krumlovští a jihlavští fotbalisté hrají ve svých krajích léta především pro radost. Většinou se v tabulce drží v klidném středu. Letos sice mančafy neměly povedené starty, budeme nicméně věřit, že se hráči sehrají a pak se dostaví i výsledky.

Mosteckí chlapi z Chánova loni ve své kategorii dokonce zvítězili, ovšem postup do vyšší soutěže museli opětovně odmítnout z finančních důvodů. Jejich klub s názvem Aver Roma pod vedením Petera Baža má vzhledem ke svým možnostem opravdu vysokou úroveň.

Neratovičtí každým rokem vyhláší

atak na postupové příčky. Nelze se ostatně divit; ve svých řadách mají několik bývalých slušných fotbalistů a také klíčovou osobu, která se stará o chod klubu. Martin Demeter je zapálený sportovec, který má Roma doslova jaké své dítě a neváhá klub opakovaně dotovat ze své kapsy. Hlavně díky jeho aktivitám je tento středočeský celek každoročně považován za hlavního adepta na vyšší soutěž (ve které už mimochodem dříve byl).

Z Neratovic pochází i současný spartanský snajpr David Surmaj, který se do juniorského celku vrátil z hostování v Tábořsku. Patří jednoznačně mezi klíčové hráče spartanských nadějí. Jen je škoda, že si toho současný trenér „áčka“ dodnes nevšiml.

Jsem rád, že děčínská kauza potichu vyšuměla – šlo o naprosto zbytečné divadlo. Na druhou stranu, i díky němu teď můžeme držet palce ostatním týmům a sledovat, jak se jim v krajích daří.

Osobně fandím Neratovickým. Když vidím, jak je Martin Demeter zapálený do fotbalu, jak neustále pořádá turnaje a burcuje ostatní k tomu, aby trénovali, nemůžu než mu přát úspěch.

O zákulisí děčínské kauzy se lze více dozvědět z dokumentárního filmu Rozálie Kohoutové FC ROMA, jehož premiéru bohužel provázely trable s částí fanouškovské základny klubu Bohemians, na jehož stadionu měl být dokument uveden. Vede nás to k otázce, nakolik je sport neutrální oblastí, neovlivněnou společensko-politickým děním. Ale to už je téma pro další článek. ●

TJ Junior Roma Děčín.

STANISLAV TIŠER: V RINGU JE ÚPLNĚ JEDNO, KDO JSI

Jana Baudyšová

Stanislav Tišer se narodil v Plzni v rodině romského muzikanta. Má osm sourozenců. Někteří z nich jsou muzikanti, sám se ale v patnácti letech dostal k boxu. Boxoval vždy za Prahu a v osmnácti letech pak do Prahy přesídlil natrvalo. Ve váze do 54 kilogramů se rychle prosadil do československé boxerské špičky. Závodně boxoval 25 let. Pro Romano vodi zavzpomínal na několik momentů své kariéry.

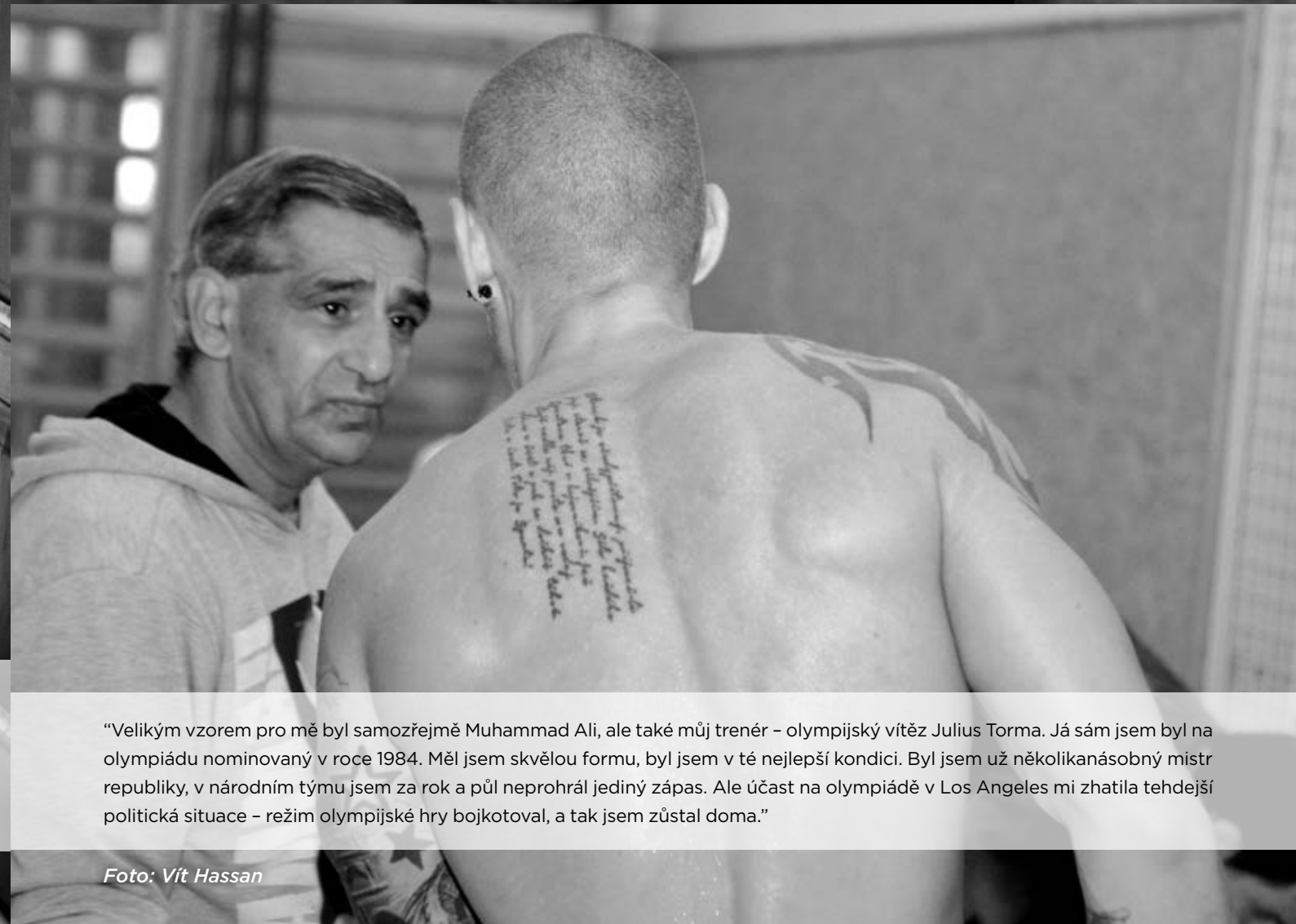
“Profesionální kariéru jsem ukončil v roce 1991. Pak mi sport chyběl a vadilo mi, že se mladí lidé flákají po ulici. Můj boxerský klub na Žižkově funguje i jako sociální pomoc. Chtěl jsem od samého začátku vybudovat něco, kde nejde jen o medaile a fyzickou. Box stírá národnostní i sociální rozdíly, v ringu je úplně jedno, kdo nebo co jsi. Boxují tady právníci, studenti, policajti, kluci a holky z ulice, nezaměstnaní, metaři, Češi, Rusové, Romové, Ukrajinci... chodí sem kluci, kterým je dvanáct, ale i skoro pětadesátiletý chlapík. Tady se naučíš poznat toho druhého. Snažím se, aby se lidé navzájem obohacovali a pomáhali si.”

Foto: Jovan Kubiček

“Díky boxu jsem byl docela známý. Ale s rasismem jsem se ve sportu nikdy nesetkal – narozdíl od civilního života. Jako mladý a chudý cikánský kluk jsem snil o tom, že budu slavný a díky boxu se mi to splnilo.”

Foto: Vít Hassan

“Velikým vzorem pro mě byl samozřejmě Muhammad Ali, ale také můj trenér – olympijský vítěz Julius Torma. Já sám jsem byl na olympiádu nominovaný v roce 1984. Měl jsem skvělou formu, byl jsem v té nejlepší kondici. Byl jsem už několikanásobný mistr republiky, v národním týmu jsem za rok a půl neprohrál jediný zápas. Ale účast na olympiádě v Los Angeles mi zhatila tehdejší politická situace – režim olympijské hry bojkotoval, a tak jsem zůstal doma.”

Foto: Vít Hassan

SETKÁNÍ ROMSKÝCH STIPENDISTŮ: PŘÁTELSTVÍ, KŘEHKOST A BARBARSKY NĚŽNÉ DIVADLO

Adéla Gálová, Foto: Jan Mihaliček

Koncem srpna se uskutečnilo nedaleko Chotěboře setkání romských studentů středních a vysokých škol, které uspořádala organizace ROMEA. Jeho cílem bylo umožnit mladým lidem, kteří teprve začínají studovat, získat zkušenosti od starších kolegů a ujistit se o tom, že na své romství mají být proč hrdí.

Setkání v délce jediného víkendu jsem se zpočátku trochu bála. Zdálo se mi, že v tak krátkém čase zůstanou lidé, kteří se z větší části nikdy předtím neviděli, nutně v jakési křeči, a že je „aktivní“ sblížování zvenčí v podobě teambuildingových her může přivést spíše do rozpaků.

Studenti, kteří dorazili do vzdělávacího a rekreačního centra Doubravka v rámci víkendu romských stipendistů, byli v drtivé většině středoškoláci. Prohlížela jsem si napjaté obličej mladých lidí-teenagerů a kromě nostalgických pocitů plynoucích ze vzpomínek na časy vlastních školních zájezdů a výletů jsem vnímala zejména do očí bijící skutečnost, jak málo jsou „rozjívění“. Kde by člověk čekal rozverně vtípky, trochu toho předvádění se a poštuchování, našel většinou plaché tváře a přirozeně kultivované vystupování.

Později, když jsem byla přítomná na nejruznějších „povídacích“ kolečkách v rámci jednotlivých seminárních bloků, jsem pochopila, jak křehká většina z nich je. Nejpatrnější to bylo během série interaktivních přednášek na téma „identita“. Vedla je psychologka a bývalá poslankyně Monika Mihaličková, výjimečně inteligentní žena, silná a charismatická osobnost, která dokázala mladé lidi zaujmout hned od začátku.

Jedním z bodů diskuse bylo téma emocionálního dopadu synonymických termínů „cikán“, „cigán“ a „Rom“ na ty, kterých se přímo týká, respektive jednotlivé rozdíly mezi nimi. Požadavek se takto „otevřít“, nota bene před skupinou cizích lidí, mezi nás vnesl mnohonásobně intimnější atmosféru než dejme tomu veselé večerní zpívání

a tancování u táboráku z předchozího večera.

Tehdy jsem poprvé uviděla ty kluky a holky pohledem člověka, kterému byla dopřána výsada chodit po světě, aniž musí dennodenně čelit ať už přímé negativní „pozornosti“ okolí, nebo alespoň odposlechnutým nářázkům na ty, „co jsou jako on“. O svých pocitech a vjemech mluvili věcně, někteří ale s patrnou známkou rozehvělosti. Odhadovala jsem, že situace, v níž

většina ostatních přítomných zrcadlí jejich vlastní důvěrně známé pocity, pro ně může být trpká, ale i posilující. Dívala jsem se do jejich tváří: dlouhá léta usilovně modelovaných masek, které mají před okolním světem skryt skutečné pocity, podobně jako se na sociálních sítích vytvářejí paralelní zdání životů, v reálném světě docela jiných.

Nejsilnější zážitek celého pobytu měl však teprve přijít. Po sobotě nabitě aktivitami a úkoly, které pro účastníky připravila nezdolná dvojice zkušených táborových vedoucích Renaty a Franty, dostala večer skupinka znavených stipendistů zadání přímo vražedné: nazkoušet během pouhých 60 minut divadelní představení. Takový úkol měl ověřit dovednost vzájemné koordinace

zhruba dvacítky lidí, tvořivost, díky níž vymyslí nosnou kostru představení, a v neposlední řadě též pohotovost a schopnost průběžné improvizace.

Aby toho na studenty nebylo málo, v momentě, kdy mělo představení vypuknout, napochodoval do sálu špalír sousedů z přilehlého kempu, kteří byli Renatou a Frantou tajně pozváni jako obecenstvo. Musím říct, že mě to zarazilo do té míry, že jsem chvíli váhala, jestli je to vůči rychlokvašeným „hercům“ vůbec fér. Jak se však vzápětí ukázalo, byli to oni, kdo vynesl trumfově eso.

To, co ochotnický spolek „rozjel“ v následující půlhodině, byl totiž hotový zázrak. Smršť improvizovaných gagů, které si braly inspiraci snad ze všech „gádžovských“ stereotypů o Romech, odehraná se suverenitou, za jakou by se nemuselo stydět leckteré profesionální divadlo, měla ve výsledku zcela originální efekt. Neromské obecenstvo, které smíchy takřka padalo ze židlí, snad muselo procítit, že se směje vlastně samo sobě. Že se směje zrcadlu, které mu bylo přátelsky, bez výsměchu, nastaveno – s dokonale očišťující ironií i sebeironií.

Představení, po jehož skončení zavládla mezi přítomnými podobná euforie, jako bychom zrovna všichni společně absolvovali seskok padákem, pro mě bylo nejen jednoznačně nejsilnějším zážitkem letošního léta, ale také možná jedním z nejvýznamnějších katartických momentů mého života, co se týče složité problematiky vzájemného vztahování se romské a neromské části společnosti. Chtěla bych za to studentům, se kterými jsem se letos na Doubravce setkala, ze srdce poděkovat. ●

TANCUJI, ABYCH VÍTĚZILA

Lenka Jandáková, Foto: archiv Frances Převorové

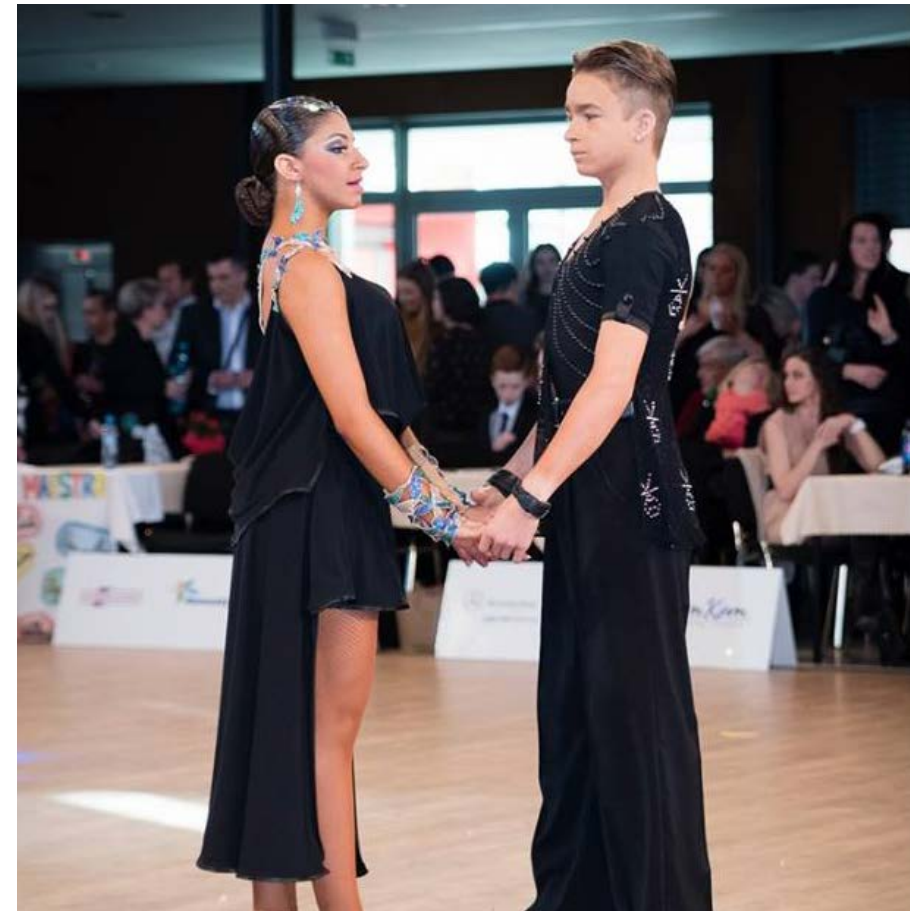
Samba, cha-cha, rumba, paso doble a jive zabírají všechny volný čas patnáctileté Frances Převorové z Ostravy. „Mám ráda ten pocit být v něčem opravdu dobrá,“ říká juniorská mistryně České republiky v latinskoamerických tancích.

Tanci se věnuje od svých pěti, kdy si ji ve školce vyhlídli trenéři ostravského LR cosmetic dance dream studia. „Začala jsem soutěžit od šesti sedmi let. Byla jsem malá, ale už tenkrát mě to strašně bavilo, asi také kvůli tomu, že jsme byli jedni z nejlepších,“ vzpomíná Frances a dodává, že prvního většího úspěchu na mistrovství republiky v kategorii Junior 1 dosáhli už v deseti letech také díky trenérce Alici Stodůlkové, která v nich rozpoznala potenciál a o to více se jim věnovala.

Někdy by trénink zrušila, to když ji z předchozího dne bolelo celé tělo a z bot na vysokých podpatcích opuchla chodidla. Občas taky chtěla vyrazit ven s kamarády, maminka však byla nekompromisní: „Moje mamka jen řekla, že všechno jde, a poslala mě tam znovu,“ směje se dnes Frances pokusům trénování uniknout, vděčná rodičům za to, že si může finančně náročný sport dovolit. „Když jsem trénink vynechala, tak jen kvůli tomu, abych se mohla učit, to trenéři respektují, škola je důležitější,“ dodává.

Snad každá holka se chce malovat, být načesaná, tančit v krásných šatech, myslí si Frances Převorová. Co pro tanečnímu sportu nezasevěné vypadá jako důvod, je pro ni pouze prostředkem k tomu, aby mohla zažívat pocit vítězství. „Ostatní také hodně trénují a zlepšují se, tak vy musíte taky víc a víc trénovat,“ vysvětluje odchovanka Tanečního studia Vítkovice, proč i když ji už trénink nebaví, nemůže skončit, musí se překonat a pokračovat. „Vynecháte-li týden, na soutěži pocítíte, že ostatní jsou někde jinde, o těch vašich dvacet zmeškaných hodin dál.“

Od letoška se Fran připravuje v Tanečním klubu Trend Ostrava a soutěží v kategorii Mládež. „Prioritně se hodnotí rytmická přesnost, musíme jít do hudby, porotci hlídají správné

držení těla, rukou, pozici chodidel, nesmíme dávat paty k sobě, dívají se, jakou máme techniku nášlapů apod. Roli hraje také celkový estetický vzhled páru, proto se v tanci klade takový důraz na kostýmy, líčení a účesy,“ ujasňuje kritéria porotců nadšená tanečnice.

Roli ale hraje i to, jak k sobě pár „ladí“, proto se stává, jako se to stalo jí a jejímu staronovému tanečnímu partnerovi Danielu Brašovi, že když dívka tanečníka přeroste, musí si hledat vyššího. A stejně jako v jiných sportech, v nichž hraje roli estetické měřítko, bývá rozhodnutí porotců občas nepochopitelné. „Někdy jsou páry opravdu na stejné úrovni, když ale vyhraje někdo, kdo je horší, to vás naštve,“ učí se Frances smířovat s vědomím, že o umístění rozhoduje

i něco, co nemůže sebelepší přípravou ovlivnit.

„Jednou bych chtěla zkusit trénovat druhé,“ zamýšlí se Frances Převorová nad svou profesní budoucností a nesměle pomýšlí i na vlastní taneční studio. Možná pak uplatní i vzdělání v oboru Právo a veřejná správa, který letos začala studovat na ostravské střední odborné škole AHOL. Nebo se nakonec rozhodne ve studiu práva pokračovat, výhledy mají totiž sportovní tanečnice podobné jako třeba baletky nebo krasobruslařky – na vrcholové úrovni mohou působit přibližně do třiceti let. Proto je pro Frances důležité udělat si v tanečním sportu tzv. jméno, které přitáhne zájemce o její trenérství, a jí se také podaří vychovat nadějný pár, jaký tvoří oni dva s Danem. ●

REFEW VYDAL MIXTAPE OFIKO POD NOVÝM LABLEM BLAKKWOOD

Inka Jurková, Foto: Blakkwood Records

V současnosti nejznámější romský rapper v České republice Refew pokřtil v srpnu svůj mixtape s názvem OFIKO. Na něm ve třinácti tracích představuje, kam se jeho hudba bude ubírat po odchodu z největšího českého hiphopového labelu BiggBoss.

Refew, vlastním jménem Erik Gábor (22), pochází z pražské Libně, která spolu s rodinou, v níž vyrůstal jen s matkou a bratrem, utvářely jeho dětství. Obě témata se prolínají celou jeho tvorbou už od puberty. První EP (pozn. redakce: označení pro hudební nahrávku, která překonává běžný rozsah singlu, ale zároveň je příliš krátká na to, aby se dala označit jako klasické album – CD). vydal v patnácti letech a trochu z legrace ho pojmenoval Pohroma od Roma, čímž chtěl poukázat na nespravedlivé vnímání své osoby jako grázla jen kvůli tomu, že je romské národnosti. Další EP s názvem Blackcock vyšlo v roce 2013 a otevřelo mu cestu do světa české rapové elity. Následovalo totiž přijetí do labelu BiggBoss a vydání dvou desek Z Místa (2014) a Na kredit (2015). Společné koncertování s Vladimírem 518 a DJ Mikem Trafikem, vyprodané kluby a hostování ve skladbách předních českých raperů mu umožnilo zapsat se do povědomí široké veřejnosti a zajistilo ukotvení „značky“ Refew.

Zásadní skok v kariéře se ale negativně promítl v jeho osobním životě: „Tohle období [rok 2014] si dovolím nazvat #zolahore. Taký kdo zažije to, že jeden den rapuje v pokojíčku pro 5 lidí a další den nabíhá do vyprodaný Roxy? Pak přišel rok 2015 a deska #nakredit. To bylo pro mě dost depresivní období. Jenom jsem chlastal a hulil a ani jsem nejedl. Spadl jsem z 97 na 69 kilo. ... Měl jsem něco jako „toxickou psychózu“ ze svého lajfstajlu a měl jsem na výběr buď „zajebat“ psychologa, anebo to vzít jako „normální“ překážku na své cestě. Což jsem taky udělal. Přestal jsem hulit, kouřit, pít a jíst maso,“ vypráví typicky

slangovou řečí.

Nespokojenost s nedostatečnou tvůrčí svobodou ho přivedla k rozhodnutí opustit lidi kolem BiggBossu a navázat spolupráci s menším labelem Blakkwood, pod

kterým vydal mixtape OFIKO (pozn. red.: mixtape je písníová kompilace, ve které je samotné pořadí a umístění jednotlivých skladeb základním tvůrčím prvkem). Veřejnost přijala tento počín velmi kladně, přestože se na jeho výsledném zvuku mírně podepsala

menší profesionalita produkce.

Refew je ale v první řadě výborným raperem, který má zřetelný projev, skvělé frázování, příjemný hlas, pěkné melodické linky a chytré texty, v nichž se nebojí odhalit své nejniternější já. Počty fanoušků mu jistě přibývají i díky různorodosti jednotlivých skladeb, takže svoje si najdou jak citlivé slečny u skladby Poviem ano, tak oldschooloví rapeři v tracku Intrikář, či dokonce maminky v případě „vánočního“ vyznání Mámo. Přizvání zástupu různorodých hostů (Rest, Protiva, Mons Berry...) a producentů (DJ Wich, Fosco Alma, Jozef Engerer...) se také ukazuje být dobrým tahem pro rozšiřování posluchačské základny.

Mezi největší pecky mixtapu OFIKO určitě patří úvodní skladba Bum Granát. Refew rekapituluje svůj poslední vývoj a žádá respekt a pozornost veřejnosti pro své další kroky. Mezi další hned na první poslech zapamatovatelné tracky se řadí funkový Novej den. V něm Refew rapuje: „Bože, dej mi sílu na to začít novej den. Rád bych, ale už to nedávám. Moje chování je volání o pomoc, křičím mayday!“

Kromě osobních zpovědí Refew ve svých textech mnohokrát zmiňuje škodlivost tvrdých drog, vyjadřuje se k sociálním nespravedlnostem, vysmívá se maloměstskému způsobu života, vzpomíná na rodnou Libeň a samozřejmě také zpívá o holkách a sexu. Jako správně vychovaný kluk nezapomíná na konci desky ve skladbě Díky moc poděkovat všem, kteří při něm stojí a podporují ho v jeho rozvoji. Kam se Refew posune dál, uvidíme na připravované desce, která by měla vyjít v roce 2017.

●

ROMSKÁ SLOVESA POHYBU: „DEJ ÚTĚK!“ I „VYŠLÝ NAHORU“

Viktor Elšík

Sport je především pohyb (jistě, existují i šachy a další tzv. duševní sporty). A pohyb, to jsou pro lingvistu slovesa pohybu. U těch romských napadá člověka spousta otázek. Namátkou: proč neměla praromština sloveso pro pohyb ve vodě, tj. „plavat“, když měla sloveso pro pohyb ve vzduchu, tj. „létat“? Proč v některých dialektech splynula dvě slovesa s významem „skočit“ a „vstát“? V čem přesně spočívá významový rozdíl mezi romskými slovesy *džal* „jít“, *avel* „přijít“ a *phirel* „chodit“? Jsou uvedené české překlady opravdu výstižné? Všechno probrat nelze, a tak se zde zaměřím na dvě zajímavé inovace v „naší“ romštině:

Ve středoevropských dialektch romštiny zanikla praromská slovesa specifikující směr pohybu, totiž *ukhljel* „jít nahoru, vyjít, vylézt“, *uljel* „jít dolů, sejít, slézt“ a *inkhljel* „jít dovnitř, vejít,

vlézt“, která jsou v různých podobách dosud běžná třeba v romštině balkánské. U nás byla zcela nahrazena rozloženými výrazy *džalupre* / *tele* / *andre* „jít nahoru / dolů / dovnitř“ a jejich jediným pozůstatkem je – dosti nečekaně – substantivum *lukesto* „voják“ v centrální romštině jižního a středního Slovenska. To vzniklo z přičestí (**ukhlisto*) prvního z uvedených směrových sloves. Jak? „Vyšlý nahoru“ byl často „ten, kdo vylezl na koně“, tj. „jezdec“, a na koních v době významového posunu jezdili nejčastěji právě vojáci.

V mnoha (zdaleka však ne všech) varietách naší romštiny bylo původní sloveso *prastal* „běžet“ nahrazeno slovesem *našel*. Obě jsou stará, druhé však původně znamenalo „zmizet“. Na původní význam slovesa *našel*, kromě jeho indoárijské etymologie,

ukazují i odvozeniny *našljol* „ztratit se“ a *našavel* „ztratit“ (a někde i „utrátit, zabít“), tj. vlastně „stát se zmizelým“ a „způsobit, aby něco zmizelo“ (a někde i „způsobit, aby někdo zemřel“, tj. zmizel ze světa živých). Lidé i zvěř nejčastěji před nebezpečím mizí útekem a právě význam „utéct, uprchnout“ můžeme u slovesa *našel* považovat za spojovník mezi původním významem „zmizet“ a inovativním „běžet“. Prcháme sice hlavně před něčím a odněkud, ale přitom většinou běžíme, protože chceme zmizet rychle, že. Některé naše romské dialekty dosud rozlišují mezi původnějším *džal naši* „utéct“ (doslova „jít utíkaje/ic/ice“) a posunutým *našel* „běžet“. Konečně je potřeba zmínit i rozšířenou podobu uvedeného slovesa, *denašel*, která vznikla z rozkazovacího spojení *de naš* „uteč“, doslova „dej útek“.

●

